

KANSALLISELLE AUDIOVISUAALISELLE INSTITUUTILLE

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto luonnoksesta ”Medialukutaito Suomessa. Kansalliset mediakasvatuslinjaukset”; lausuntopyyntö 8.10.2019

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi luonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artikkelit perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi koko lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- *lapsen edun ensisijaisuus kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)*
- *lapsen oikeus syrjimättömyyteen ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)*
- *lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa (12 artikla),*
- *lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)*

Yleiset kommentit lapsen oikeuksien näkökulmasta

Aiemmat linjaukset ovat vuodelta 2013, joten on hyvä, että ne päivitetään. Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että aihe on tärkeä ja koskettaa lapsen oikeuksia usealla eri tavalla. Lapsen oikeuksien sopimus onkin paperissa mainittu sivulla 11 mediakasvatuksen arvopohjana. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lapsen oikeuksien sopimus on Suomessa saatettu laintasoisesti voimaan (SopS 59–60/1991), ja **se on osa sitovaa normistoa maassamme.**

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtiota takaamaan lapsen oikeuden sananvapauteen (13 artikla). Lapsella on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia erilaisissa muodoissa. Tälle vapaudelle voidaan asettaa lailla säääten rajoituksia, jotka ovat välttämättömiä muiden oikeuksien ja maineen kunnioittamiseksi tai kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai väestön terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Sananvapautta tulee siis käyttää vastuullisesti, ja tähän lapsen tulee saada kasvatusta ja ohjausta. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuva ikätovereiden välisen kiusaamisen ehkäisy vaatii myös lasten kasvattamista vastuulliseen median käyttöön.

Sananvapauteen liittyvät läheisesti lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä (12 art), oikeus saada tietoa tiedos-
tusvälineistä (17 art) ja oikeus saada koulutusta (28 art). Erityisesti digitaalisen median kautta muodostuu
riskejä lapsen oikeudelle yksityisyyteen (16 artikla) ja oikeudelle saada suojelua väkivallalta (19 artikla). Yksi-
tyisyyden suojan toteuttamiseksi lapsen tulee tietää sosiaalisen median käyttöön liittyvät riskit. Toisaalta
vanhempien tulisi olla tietoinen lapsen yksityisyyden suojasta, esim. levittäessään tietoa ja kuvia lapsestaan
eri medioiden välityksellä. Lapsiin kohdistuneiden rikosten osalta digitaalinen media on tuonut uusia tapoja
houkutellessa lapsia seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslaki 21 luku 8 b §).

Näidenkin vuoksi mediakasvatusta voidaan pitää lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta erittäin tärkeänä
ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Yksi mediakasvatuksen tärkeimmistä tavoitteista on edistää lapsen oi-
keutta suojeluun ja turvaan. **Linjaukset jäävät kuitenkin hyvin yleisen tason tavoitteiksi ja toimenpiteiksi.**
Jää jokseenkin epäselväksi, mikä on eri toimijoiden rooli mediakasvatuksen toteuttamisessa ja kehittämi-
sessä. Linjausasiakirjan loppupuolella on tosin käyty läpi eri instituutioiden ja tahojen roolia mediakasvatuk-
sen kentällä yleisesti, mutta ei jo aiemmin esiin tuotujen yksittäisten tavoitteiden ja toimenpiteiden näkökul-
masta.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa myös lapsen oikeutta syrjimättömyyteen (2 artikla). Lasta ei saa syrjiä lapsen
minkään lapsen, hänen vanhempiensa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuden tai muun seikan perus-
teella. Lapsen oikeuksien sopimuksessa syrjintä on kielletty mm.

- vammaisuuden
- sukupuolen
- kielen
- uskonnon, rodun ja ihonvärin sekä
- kansallisuuden perusteella.

Haavoittuvassa asemassa olevat lasten ja nuorten ryhmät tulee huomioida mediakasvatuksen järjestämi-
sessä ja kehittämisessä erityisin tavoittein ja toimenpitein. Jos mediakasvatusta kohdistetaan yleisesti kaikille
lapsille ja nuorille, on vaarana, että haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret eivät tule tavoitetuksi
lainkaan tai riittävästi. Koulu- ja oppilaitosten kautta tavoitetaan suurin osa lapsista ja nuorista, mutta on
pieni ryhmä lapsia ja nuoria, joita ei aina niiden kautta tavoiteta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yksin maahan
tulleet lapset ja nuoret sekä mielenterveysongelmista kärsivät lapset ja nuoret. Yhtenä erityisryhmänä tulisi
tarkastella aivan pieniä lapsia, jotta he saavat mediakasvatusta sellaisella tavalla ja kielellä, joka vastaa heidän
ikänsä ja kehitystasoaan.

Lapsen oikeus osallistua

Lapsen oikeus osallistua on keskeinen oikeus, jonka tulisi toteutua läpileikkaavasti (12 artikla). Lapsella on
oikeus osallistua yksilönä ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti esim. tehtäessä häntä koskevia päätöksiä. Lap-
silla on oikeus osallistua myös ryhmänä. Heidä tulee kuulla ja heidän näkemyksensä tulee ottaa mahdollisuuksien
mukaan huomioon.

Mediakasvatuksella on suuri merkitys lasten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi, ja
sen tulisi näkyä yhtenä tavoitteena. Media tarjoaa osallisuuden kokemuksia ja vaikuttamisen mahdollisuuksia
monille sellaisillekin lapsille ja nuorille, jotka eivät muutoin tai muualta saa niitä. Median roolia ja merkitystä
lasten osallisuuden kanavana tulisi siis painottaa. On tärkeää, että lapset ja nuoret pääsevät myös itse vai-
kuttamaan mediakasvatuksen tavoitteisiin, käytäntöihin ja sisältöihin. Luonnoksessa tämä onkin mainittu si-
vulla 8. Lasten osallisuus tulee kuitenkin huomioida myös siten, että heitä kuullaan tutkimus- ja kehittämis-
toiminnassa. Heiltä saatava tietoa esim. erilaisista riskeistä on välttämätöntä, jotta voidaan lisätä lasten tur-
vallisuutta.

Muita huomioita

Kuten edellä on mainittu, linjauksen toimenpiteet ovat hyvin yleisellä tasolla ja tarvitaan enemmän konkreettista. Erityisesti linjausten toimeenpano kaipaa selkeää työnjakoa eri toimijoiden välillä valtion- ja paikallishallinnossa ja muiden toimijoiden, kuten järjestöjen, kesken.

Linjauksissa tulisi käsitellä myös palveluntuottajien roolia mediakasvatuksessa. Palveluntuottajilla ja yrityksillä on keskeinen rooli luodessaan ja tarjotessaan palveluita lapsille ja nuorille sopivia. Usein esim. sosiaalisen median sovellukset ovat ensisijaisesti aikuisille suunnattuja, mutta nuoret ovat käytännössä kuitenkin suuri käyttäjäryhmä. Olisi siis syytä pohtia, miten yksityisten toimijoiden vastuuta mediakasvatuksesta voitaisiin lisätä.

Jyväskylässä 1.11.2019

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Vs. lakimies

Terhi Tuukkanen
Eritkoistutkija